

ЄВРОПЕЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ЄС

У статті аналізується значимість федералістського концепту в теорії європейської інтеграції. Розглядаються погляди прихильників та противників федералізації Європейського Союзу щодо перспектив його федеративного майбутнього у контексті сучасного кризового стану ЄС

***Ключові слова:** Європейський Союз, європейська федерація, федералізм, євроскептецизм, єврооптимізм*

Європейський Союз є одним з найбільш успішних прикладів міждержавної співпраці в сучасній політиці. У його розпорядженні - величезна територія, значна кількість населення, багато ресурсів і економічний потенціал. Євросоюз володіє грандіозною «м'якою силою» - перспектива інтеграції до цієї сім'ї заможних народів стає надзвичайно потужним стимулом для інших країн, які переймають спільні цінності, аби приєднатися до європейського співтовариства чи продовжити успішне взаємне співробітництво.

Водночас цей могутній союз характеризується високим рівнем нездатності політичних еліт сформулювати спільне бачення майбутнього. Експерти вважають надскладним завданням виявити більш менш чіткі моделі розвитку союзу, оскільки рішення ЄС, у значній мірі, підпорядковані досить не прогнозованій політичній динаміці як окремих країн-членів, так і між країнами-членами.

Більше того, Європа - жертва неймовірного міжнародного тиску і ускладнень - таких як світова економічна і фінансова криза, соціальна стагнація, демографічні зміни і виклики довкілля, які вже призвели до серйозних наслідків у внутрішній і зовнішній політиці об'єднаної частини Європи. Оскільки модель еволюції цих глобальних викликів є надзвичайно комплексною, важко спрогнозувати і їх вплив на майбутнє Європи.

Але саме тепер, у кризовий хтя Європи час, надзвичайно актуальним стає питання про перспективи його подальшого розвитку. Спектр поглядів на цю проблему надзвичайно різноманітний: від утворення єдиної могутньої супердержави до розпаду або розколу ЄС.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематика розгляду перспектив Європейського Союзу, як федеративного утворення, у вітчизняних та російських дослідженнях розглянуто недостатньо. В основному дослідники теорій європейської інтеграції, зокрема федералізму, акцентують увагу на історії формування даної теорії, її прояву в сучасному та минулому інституційному середовищі Європейських Спільнот та Європейського Союзу. Серед них можна назвати праці Ю. Копійки та Т. Шинкаренка, Ю. Борко, І. Побединського.

Більш детально дана проблематика розглянута в праці англійського науковця Ч. Кенедді «Федеральне майбутнє», в якій розглядається як сама теорія федералізму, так і можливість набуття ЄС федеративного устрою.

Метою даної статті є аналіз поглядів прихильників та противників федералізації Європейського Союзу щодо перспектив його федеративного майбутнього.

Предметом нашого дослідження є модель, яка почала теоретично обґрунтовуватися ще в часи Середньовіччя, а саме ідея федеративного об'єднання Європи. Концепція федералізму є однією з перших за часом виникнення і значущих серед теорій європейської інтеграції. Зміст традиційної федералістської теорії полягає в ідеї об'єднання Європи на основі федеративного принципу, який передбачає підпорядкування національних та регіональних органів управління спільним наднаціональним структурам. Розглядаючи єдину Європу як основну й кінцеву мету своєї діяльності, європейські федералісти використовували такі аргументи, як історична та культурна єдність народів, що проживали на континенті, необхідність забезпечення миру й демократії, а також вирішення економічних, політичних та інших проблем, що виходили за межі компетенції національної держави - такими принципами керується класична теорія європейського федералізму. На сучасному етапі теорія федералізму зазнала певних трансформацій. Утворення європейської федерації сучасні прихильники федералізму або неофедералісти розглядають скоріше як процес федералізації європейських структур, початковим елементом якого є не утворення юридично-інституційних федеративних структур, як передбачає класичний федералізм, а скоріше, співробітництво та спільні міждержавні угоди та рішення. Саме інтенсифікація та поглиблення міждержавного співробітництва мають підготувати європейське суспільство до розуміння необхідності поступового утвердження інтеграційних структур федеративного характеру.

На сучасному етапі можна виокремити два підходи до розуміння федеративного майбутнього Європи:

- Федеративна перспектива ЄС малоімовірна, зокрема за умов сучасної кризи. Представники цього підходу вважають, що саме активна політична інтеграція союзу призвела до сучасних проблем ЄС.
- Представники другого підходу вважають, що набуття союзом федеративного устрою та активна консолідація і об'єднання сил є єдиним шляхом подолання кризи в ЄС.

Представниками першого підходу є так звані європесимісти або євроскептики. Для прихильників цього напрямку характерним є не повне заперечення інтеграції, але все ж скептичне ставлення до того, що ЄС - найкращий спосіб для її досягнення. Вони негативно відносяться до будь-яких спроб федералізації Європи, стверджуючи що цей процес сильно вдарить по національному суверенітету країн-членів ЄС. В політологічній літературі закріпилося поділ на «м'який» і «жорсткий» євроскептицизм. Під першим розуміється критичне відношення лише до деяких моментів європейської інтеграції, таким як федералізація Євросоюзу, пряме підпорядкування національних властей Брюсселю, надмірне вплив на національну економічну, соціальну і фіскальну політику. Під «жорстким» євроскептицизмом розуміють традиційно радикальне заперечення всього проекту європейської інтеграції і спробу затвердження якогось альтернативного проекту, який передбачає як правило послідовну суверенізацію національних держав ЄС.

Серед представників «м'якого» євроскептицизму є багато європейських політиків, зокрема британських, основними аргументами яких є: недостатня збалансованість податкової системи та соціальної політики ЄС, розширення повноважень Європейської Комісії в сферах правосуддя і внутрішньої політики, відсутність демократії в структурах ЄС, загальна конституція і валюта. Крім економічних причин євроскептицизм британців обумовлений боязню втратити національну ідентичність і винятковість. Національна своєрідність Великобританії йде корінням в її історичне минуле як колоніальної метрополії, довгий час пов'язаної з неєвропейськими народами - це і сформувало почуття якоїсь особливості долі й відособленості від інших європейських держав [6].

Найчастіше головними побоюваннями євроскептиків індустріально розвинених країн Західної Європи є те, що ЄС може перетворитися на, свого роду, «супердержаву», і це завдасть серйозного удару по національному суверенітету. Також в Західній Європі ЄС критикують за те, що через «прозорості» кордонів, по суті, не існує ніяких серйозних бар'єрів для мігрантів зі Східної Європи. Більше того, «прозорість» кордонів спрощує в'їзд мігрантів з таких країн, як Україна, Туреччина, країн Балканського півострова та інших прилеглих держав. Отже, предметом критики для

евроскептиків в Західній Європі є також зростання рівня безробіття в силу того, що робочі місця займають мігранти.

Головною підставою євроскептицизму на сході Європи є розчарування результатами вступу в ЄС. Причини цього розчарування можна поділити як мінімум на дві групи: морально-етичні та економічні. До морально-етичних причин можна віднести різницю цінностей на сході і на заході Європи. До економічних - розчарування результатами економічного розвитку в країнах регіону ЦСЄ (Центральна та Східна Європа), після приєднання до ЄС.

В самому європейському парламенті існують дві фракції, які критикують Політику ЄС: Європа за свободу і демократію та Європейські консерватори та реформісти. Одним з ключових відмінностей між цими фракціями є їхнє ставлення до ЄС: Європейська народна партія стоїть в цілому на проєвропейських позиціях, а Європейські консерватори і реформісти виступають проти федералізації ЄС і фактично є прихильниками «м'якого» євроскептицизму. В дане об'єднання входять, в тому числі і такі великі партії, як британська Консервативна партія, польська партія Право і справедливість і чеська Громадянська демократична партія. Таким чином, і для цілого ряду великих європейських консервативних партій євроскептицизм є важливим аспектом ідеологічної орієнтації [2].

Представники другого підходу є єврооптимісти, вони вважають, що дивлячись на сучасну кризову ситуацію в Європі, єдиним виходом з цього стану є її активне об'єднання в політичній сфері, а саме, набуття ЄС федеративного устрою. Багато європейських політиків є прихильниками цієї ідеї. Серед них можна назвати экс-президента Франції Ніколя Саркозі, який виступив з ініціативою нового, дворівневого устрою Європейського Союзу: федеративного для країн зони євро і конфедеративного в цілому.

На його думку, подальше розширення ЄС не передбачатиме запровадження для всіх її членів єдиної валюти, збільшення економічної інтеграції та конвергенції. «...Очевидно, буде двошвидкісна Європа: швидкість у напрямку більшої інтеграції в зоні євро та швидкість більш конфедеративного типу в Європейському Союзі...» [7].

Іншим прихильником федеративної Європи є португальський політичний діяч, президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу який стверджує, що відповіддю на сучасну зростаючу загрозу для євро є інтегрований Європейський союз...Що нам потрібно зараз, це новий, об'єднуючий імпульс, новий момент федералізму - давайте не боятися використовувати це слово...» [9].

Схожі погляди висловив політик та член британського парламенту Чарльз Кеннеді. який вважає, що:«... як і в кризові роки після Другої світової війни Європа потребувала наднаціонального об'єднання, так

і тепер в час економічної кризи, зміни клімату і загрози міжнародного тероризму Європа потребує федеративного об'єднання» [11].

Також у Європі активно діють організації, які є прихильниками федералізації Європи. Найвпливовішою з них є Союз європейських федералістів, яку очолює депутат Європарламенту Ендрю Дафф. Це надурядова і наднаціональна організація, гаслом якої є боротьба за демократичну та федеративну Європу. Члени цієї організації стверджують, що сучасний світовий порядок змінюється: відбувається становлення нових глобальних акторів таких як Китай, Індія і Бразилія, що створює загрозу маргіналізації Європи. Значною загрозою є засилля арабських країн та глобальне потепління. Всі ці фактори зумовлюють висновок про необхідність сильного федеративного управління у Європі [10].

На початку 2012 року, ця організація відкрила своє відділення у Литві, засновниками якого стали член литовського Сейму Егідіус Варейкіс та заступник голови парламентського комітету по справам Європи Петрас Ауштравичюс. Ціль Союзу - пропагування ідей створення сильної і єдиної Європи. Зокрема Егідіус Варейкіс заявив, що: «...Прийняття рішень в Євросоюзі на федеральному рівні є набагато ефективнішим. Ми стверджуємо, що криза і виникла саме через брак інтеграції в Європі...» [5].

Як висновок, ми можемо сказати, що федералістські ідеї та сам дух федералізму завжди були частиною європейської конструкції. Проте традиційні уявлення про нації-держави, конституціоналізм, суверенітет і федералізм не враховують нових реалій в політичній та економічній ситуації в Європі. Звичайно, не можна заперечувати значні досягнення європейської інтеграції на шляху до федеративної Європи, але все більш очевидною стає системна криза проекту Євросоюзу, який може привести до якісних змін всієї політико-економічної моделі. Ця криза, що вибухнула після провалу проекту Конституційного договору для Європи на референдумах, в значній мірі обумовлена відсутністю єдиної орієнтації і загального бачення єдиної Європи. Ця криза проявляється в трьох проблемах стратегічного характеру:

- Малоефективність управління на рівні ЄС. В результаті безпрецедентного за масштабами розширення 1995-2007 рр.. загальні інститути (Рада ЄС, Європейська Комісія, Європарламент) перейшли межі власне ефективності в якості інструментів узгодження інтересів країн-членів;
- Відсутність навіть приблизного спільного бачення стратегічних цілей розвитку європейського проекту (ЄС досяг всіх основних цілей, не вступають в протиріччя з базовими суверенними правами країн-

членів, тоді як офіційна декларація «федерації держав» в якості кінцевої мети євро інтеграції означала б неминучість позбавлення національними державами суверенітетів):

- Зниження рівня довіри у відносинах між країнами-членами, з одного боку, країнами і наднаціональними органами ЄС - з іншого. Одним із проявів цієї тенденції є «дефіцит демократії» - відстороненість громадян ЄС від процесу прийняття все більшого спектру політичних та економічних рішень

Тим не менше, «єврооптимісти» як і раніше вважають за можливе створення європейської федерації. Ідея федерації незримо присутня і в проекті європейської конституції: тут зафіксовано офіційний статус «європейського громадянства», заснована посада міністра закордонних справ Євросоюзу, значно розширена сфера, в якій рішення приймаються не консенсусом, а більшістю голосів.

Список використаної літератури:

1. Борт Ю.А. *От европейской идеи к единой Европе* / Юрий Антонович Борко - М.: Изд. дом «Деловая литература» 2003. - 464 с.
2. Копійка В. *Європейський Союз: історія і засади функціонування* / В Копійка. Т. Шинкаренко. - К: Знання, 2009. - 752 с
3. Махова А. *ЗАПАДНЫЙ И ВОСТОЧНЫЙ ЕВРОСКЕПТИЦИЗМ. Новые члены ЕС: обманутые ожидания* [Електронний ресурс] / Александра Махова // Режим доступу: <http://win.gu/geopolitika/1322814609>
4. Побединский И. М. *Роль федерализма в теории европейской интеграции* [Електронний ресурс] / Игорь Михайлович Побединский // Режим доступу: ftp://lib.lizeren.spb.ru/text/pobedinskiy_30_67_210_215.pdf
5. Петере И. *Литовский Союз европейских федералистов* [Електронний ресурс] / Ирина Петере // Режим доступу: <http://www.svobodanews.ru/content/transcript/24460104.html>
6. Пулейките К. *Евроскептицизм в Западной Европе: Великобритания* [Електронний ресурс] / Кристина Пулейките // Режим доступу: <http://www.geopolitika.lt/?artc-151>
7. Сущенко Р. *Ніколя Саркозі виступає за "двошвидкісну" Європу* [Електронний ресурс] / Сущенко Роман // Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/nkolya_sarkoz_vistupa_zh_dvoshvidksnu_vropu_1068764/?old-1
8. Язькова А. А. *Несвоевременные заметки о федерализме. Теория и практика федерализма: международный опыт* [Електронний ресурс] / Алла Алексеевна Язькова // Вестник Европы. — 2009. — №26-27. — Режим доступу до журн.: <http://magazines.russ.ru/vestnik/2009/26/iaб.html>
9. *Call for more European federalism* [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.belfasttelegraph.co.uk/news/world-news/call-for-more-european-federalism-16049608.html>

10. *Union of European Federalists [Электронный ресурс] /*, Режим доступа: <http://www.federalists.eu/>
11. *Kennedy Ch. Europe: A Federal Future [Электронный ресурс] / Charles Kennedy Y CENTRE FOR EUROPEAN UNION STUDIES. — 2009. — Режим доступа: http://www2.hull.ac.uk/fass/PDF/Kennedy.pdf*

European federation: perspective in EU

This article analyzes the significance of federalist concept in the theory of integration. Consider the views of proponents and opponents of federalization of the European Union on the possibility of its future in the federal context of the modern crisis of the EU.

Keywords: *European Union, the European federation, federalism. Euroscepticism.*